

15-16 HAZİRAN OLAYLARINDA DEV-GENÇ'İN ROLÜ

Aydınlık Dergisi, 29 Haziran 2008

Yıldırım Koç

15-16 Haziran olayları değerlendirilirken gözardı edilen bir konu, bu süreçte DEV-GENÇ'in rolü ve yaşananların DEV-GENÇ üzerindeki etkileridir.

12 Mart Darbesi sonrasında Başbakanlık tarafından 1973 yılında yayımlanan "**Türkiye Gerçekleri ve Terörizm**" kitabında, 15-16 Haziran olaylarında DEV-GENÇ'in rolüyle ilgili aşağıdaki değerlendirme yapıyordu:¹

"12 Mart 1971 öncesi devrenin en önemli olaylarından biri, 15 ve 16 Haziran 1970 tarihlerinde İstanbul ve Kocaeli'de vukua gelen işçi yürüyüşleridir.

"İşçi sendikalarıyla alakalı bir kanun maddesinin tadiline ait bir kanun tasarısı parlamentoya verilmişti. Bunu, kendi menfaatlerine uygun görmeyen TİP'e bağlı bir sendika konfederasyonu, işçileri tahrik ederek 15 ve 16 Haziran günleri İstanbul ve Kocaeli'de yürüyüşe geçirmiştir. Ancak, işçiler arasına katılan DEV-GENÇ'li militanlar bir protesto mitingi şeklinde başlayan bu yürüyüşü, yaptıkları teşvik ve tahriklerle adeta bir proleter ihtilali haline döndürmüşlerdir. Büyük çoğunluğu çok dürüst olan işçiler, şuursuz bir kitle psikolojisi içine sokulduktan sonra saldırgan hale getirilmişlerdir."

15-16 Haziran olaylarına katılan gençlerle ilgili olarak da bir DEV-GENÇ davası açıldı. Bu davada yargılananlar arasında, Atilla Sarp, Enver Nalbantoğlu, Fahri Aral, Haşmet Atahan, İştan Gündüz, İhsan Çaralan, İlkay Alptekin, Mustafa İlker Gürkan, Nahit Töre, Rasih Nuri İleri, Necmi Demir, Şaban İba ve Veysi Sarısözen de vardı.² 15-16 Haziran olaylarıyla ilgili olarak açılan DEV-GENÇ davası iddianamesinde şöyle deniyordu: "1 Temmuz 1970 günü İstanbul Teknik Üniversite Öğrenci Birliği'nde yapılan aramada ele geçen teyp bandının tapesinden: DEV-GENÇ'e ait 250 militanın 16 Haziran 1970 günü İstanbul'da yapılan işçi yürüyüşlerinde gruplar teşkil ederek işçilerin fabrikadan çıkmaları, kanunsuz yürüyüşlerine devamı esnasında işçiler arasına katılarak bildiri dağıtma, söz söyleyerek, seslenerek işçileri kanunsuz yürüyüşe iştirak ettirdikleri, tahrik ettikleri ve bu kanunsuz yürüyüşleri sevk ve idare ettikleri anlaşılmıştır."³

DEV-GENÇ önderlerinden Nahit Töre'nin anlattığına göre,⁴ 1970 yılının başlarında DEV-GENÇ çeşitli bölgelerde işçi komiteleri kurmaya yönelmişti. Bu durum, DİSK yönetimini rahatsız ediyordu. DİSK yöneticileri, 1970 yılı Mayıs ayı ortalarında DEV-GENÇ'e bir görüşme teklifi götürdüler. Görüşme Lastik-İş'in Merter'deki binasında gerçekleşti. Toplantıya Kemal Türkler, Şinasi Kaya, Hilmi Güner ve Rıza Kuas katıldı. DEV-GENÇ'ten de Nahit Töre ile birlikte dört kişi katıldı.

15-16 Haziran olaylarından kısa bir süre sonra yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında da gelişmeler ele alındı. İstihbarat güçlerinin Milli Güvenlik Kurulu'na sunduğu rapor basına sızdırıldı. Cüneyt Arcayürek bu belgeyi "16 Haziran Olaylarının Dosyası" başlığıyla **Hürriyet** Gazetesinde yayınladı.⁵ Aynı belge, Ülkücü İşçiler Birliği tarafından da, "**Komünizmin İhtilal Provası (15-16 Haziran)**" kitabında basıldı.⁶ İstihbarat örgütlerinin raporunda 15-16 Haziran olaylarında DEV-GENÇ'in rolü şöyle anlatılmaktadır:⁷

¹ Başbakanlık, **Beyaz Kitap, Türkiye Gerçekleri ve Terörizm**, Ankara, 1973, s.34.

² İddianame ve gelişmeler için bkz. Sırrı Öztürk, s.230-235.

³ Öztürk, Sırrı – Arınır, Turgan, **İşçi Sınıfı, Sendikalar ve 15-16 Haziran**, s.251.

⁴ Emin Karaca, "İki Sıcak Gün," **Güneş**, 18 Haziran 1991. Nahit Töre'nin emniyet ifadesi için bkz. Sırrı Öztürk, 2001, s. 294-298.

⁵ Cüneyt Arcayürek, "16 Haziran Olaylarının Dosyası," **Hürriyet**, 1 - 8 Temmuz 1970.

⁶ Ülkücü İşçiler Birliği, **Komünizmin İhtilal Provası (15-16 Haziran)**, Yay.No.1, Ankara, 1971.

⁷ Cüneyt Arcayürek, **Hürriyet**, 2 Temmuz 1970; Ülkücü İşçiler Birliği, s.10-11. DEV-GENÇ'lilerin önemli bir bölümü, bu olaylardan kısa bir süre sonra Mahir Çayan'ın önderliğinde oluşan THKP/C hareketi içinde yer aldı. Bu yapılanma tarafından 1971 yılında yayımlanan "**1965-1971 Türkiye'de Devrimci Mücadele ve DEV-GENÇ**" kitapçığında 15-16 Haziran olayları değerlendirildi (Kurtuluş Yay., Ankara, 1971, s.40-42).

“Sendikalar Kanununun değiştirilmesi gerekçesi ile Fikir Kulüpleri ve DEV-GENÇ’e mensup 300 kadar sol militan, evvelden hazırlanmış plana göre, iş yerlerine giderek DİSK’e mensup bazı sendikacılarla eyleme geçmesi hususunu işçilere telkin ederek iş yerlerini boşaltmaya başlamışlardır.

“Yapılan propagandalarla, ‘haklarınız geri alınacak; patrona köle olacaksınız; işinizden atacaklar; ekmek kapınız kapanacak; yeni kanunlar sizi insanlığınız dahil herşeyden yoksun bırakacak; öleceğiz, hakkımızı yedirmeyeceğiz’ tarzında tamamen yalan ve tahrip edici beyanlarla masum işçiler, militanların arkasına katılmıştır. Olayı haber alan işverenler, fabrikamız tahrip olmasın, zarar görmeyelim endişesi ile, hareket eden grup henüz kendi işyerlerine gelmediği halde fabrikaları tatil edip, hatta Fikir Kulüplerine mensup gençlere ambarı açarak işçi tulumu vermek suretiyle pasif bir davranış içine girmişlerdir. ‘Bugün çalışmasanız da sizin ücretinizi ödeyeceğiz’ diyerek idare-i maslahatçı bir tutum içinde işçi hareketinin daha da büyümesine ve tahrikçilere güç veren, kuvvet veren bir davranışa maalesef sebep olmuşlardır.

“Hareketi Ankara’ya, Zonguldak’a, Adana’ya, İzmir’e sıçratmak için İşçi Partili, DİSK mensubu, DEV-GENÇ’li bir çok militan, Örfi İdare sahası dışına çıkarak, Sakarya’daki işyerlerinden başlayıp çeşitli tahriplere girişmişlerdir.

“Hareketin bir şeması yapılmak istenirse, en üstte beyin organı olarak TİP, DİSK, DEV-GENÇ ve diğer yan kuruluşlar yer almaktadır. Bunlar, muhtelif devirler ve tarihlerde komünistlikten mahkum olmuş bir kısım komünistlerle, kendilerini bu ideolojiye kaptırmış militan gruplardır. Bunların yukarı seviyede mevcudu 300-350 kişidir. Çeşitli sebeplerle bu gruba bağlı olan diğer kadro kuruluşları ile birlikte olayı yaratan, tahrip eden ekibi 500 civarında kabul etmek doğru bir sonuç olur. Esasen Örfi İdare Mahkemesi bunların büyük bir kısmını işledikleri suçtan ötürü yargılamaktadır.”

Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı (İstanbul) tarafından 28 Haziran 1972 tarihinde hazırlanan F.K.F. – DEV-GENÇ İddianamesi’nde 15-16 Haziran 1970 tarihlerinde İzmit’te ve İstanbul’da meydana gelen işçi olaylarında İstanbul Bölge Yürütme Kurulu’na bağlı DEV-GENÇ’lilerin “işçilerin arasına girip hareketi sevk ve idare ettikleri” iddia ediliyordu.⁸ DEV-GENÇ Davası gerekçeli hükmünde de 15-16 Haziran günü Ankara’daki eylem girişimi aşağıdaki şekilde değerlendirilmişti:⁹ “İstanbul ve İzmit’te meydana gelen işçi hareketine mütenazır bir hareketin Ankara’da büyük sanayii çarşısında da meydana getirilebilmesi için büyük çaba sarfedilmiş, bu maksatla 16.6.1970 günü içlerinde Tuncay Çelen, Enis Sakızlı, Münir Aktolga, Hüseyin Onur ve Cengiz Çandar’ın da bulunduğu büyük bir öğrenci topluluğu sanayii çarşısına giderek işçileri tahrik ve teşvik edip kanunsuz yürüyüşe ve işyerlerinin tahrip ve ızzar hareketlerine geçilmesi için faaliyette bulunmuşlar, ancak muvaffak olamadan yakalanmışlardır.”

“İşçileri sokağa döken” güç, DEV-GENÇ değildi; ancak DEV-GENÇ’liler hareketin gelişmesinde önemli bir rol oynadılar. DEV-GENÇ’lilerin 15-16 Haziran olayları üzerindeki etkisi önemliydi; ancak 15-16 Haziran olaylarının DEV-GENÇ’liler üzerindeki etkisi daha da büyük oldu.

15–16 Haziran olaylarının DEV-GENÇ’ten doğan siyasal hareketler üzerindeki etkileri ne oldu? DEV-GENÇ’in önemli bir bölümü THKP/C içinde yer aldı. 15–16 Haziran’da bir grup gözükara ve deneyimli militanın, o güne kadar yakın ilişki içinde olmadıkları işçi hareketini militanlaştırmasına tanık olan insanlar, daha da radikalleştiler. THKP/C’nin daha sonraki aylarda gündeme gelen “politikleşmiş askeri savaş stratejisi” ve “suni dengeyi bozmak için öncü savaşı” görüşleri, 15–16 Haziran’da gördükleri potansiyelle ve kitle hareketinin yaşadığı yenilgiyle yakından ilgilidir. Bu anlayışa göre, kitleler hareketlenmeye hazırdır; ancak onların devrimci sürece katılmaları, geleneksel sendikal yapılanmalarla olanaksızdır; DİSK’in 15–16 Haziran’daki tavrı bunun açık kanıtıdır; düzene karşı tepkili işçiler, gözükara ve deneyimli militanların çağrılarına kulak verecektir; ancak bu kitlelerin yıldınlığa kapılmaması ve yenilgiyi

⁸ Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı (İstanbul), İddianame (F.K.F. – DEV-GENÇ), İstanbul, 1972, s.51.

⁹ 4üncü Kolordu Komutanlığı Nezdinde Kurulu Sıkıyönetim 1 Numaralı Askeri Mahkemesi, DEV-GENÇ Davası Gerekçeli Hükmü, Ankara, 1975, s.144

hemen kabullenmemesi için önemli olan, devletin zayıflığının gösterilmesidir; devletin zayıflığının gösterilmesi ise, sendikal mücadeleyle sınırlı kitle mücadelesiyle değil, öncü savaşıyla olur. 15–16 Haziran olaylarının işçi sınıfının yenilgisiyle ve yaygın bir yılgınlıkla sonuçlanmasının ardından, THKP/C militanları silahlı mücadeleyi başlattı.